

هنجاریابی فرم زمینه یابی مقیاس رفتار انطباقی واینلند در ایران

محمد علی توکلی^{۱*}، حسین بقولی^{۲*}، حمید رضا قامت بلند^{۳*}

دکتر جعفر بوالهروی^{۴*}، دکتر بهروز بیرشک^{۵*}

چکیده

هدف: هنجاریابی فرم زمینه یابی مقیاس رفتار انطباقی واینلند از تولد تا ۱۸ سال و ۱۱ ماهگی در جمعیت ایرانی. **روش:** ۱۶۵۰ آزمودنی بهنجار در ۱۵ گروه سنی در مناطق شهری و روستایی استانهای فارس، خراسان، زنجان، کهگیلویه و بویر احمد و شهر تهران مورد بررسی قرار گرفتند. به منظور بررسی روایی آن، این مقیاس با ۱۳۰ فرد عقب مانده ذهنی به کار برده شد. افزون بر آن برای تعیین پایایی مقیاس به شیوه بازآزمایی بر روی ۱۷۰ نفر از پدران و مادران آزمودنیها اجرا گردید. یافته ها: این پژوهش نشان داد که ماده های مقیاس در مورد جمعیت ایرانی از پایایی و روایی رضایت بخشی برخوردارند. همچنین جدولهای نمره های هنجار شده با فواصل سنی ۲، ۳ و ۴ ماه و سطوح انطباقی در مورد قلمروها و بخش مرکب رفتار انطباقی، سطوح ناسازگار در قلمرو رفتار ناسازگار، رتبه های درصدی و نمره های هنجار شده ۹ گانه، معادلهای سنی در قلمروها و زیر قلمروها و بخش مرکب رفتار انطباقی محاسبه گردید. نتیجه: این بررسی نشان داد که این مقیاس در ایران از پایایی رضایت بخشی برخوردار است و توانایی تمایزگذاری گروه عقب مانده ذهنی از گروه بهنجار را دارد. از این رو روایی افتراقی آن در تأیید روایی ساختار نیز می تواند به شمار رود.

کلید واژه: مقیاس واینلند، رفتار انطباقی، فارس، خراسان، زنجان، کهگیلویه و بویر احمد، تهران

ارزیابی به ویژه ارزیابی رفتار انطباقی از جمله مسئولیتهای مهم متخصصان روان سنجی و روانشناسی

* کارشناس ارشد روانشناسی بالینی، مسئول پژوهش در واحد مشاوره و تحقیقات شرکت پتروشیمی. ماهشهر، شرکت پتروشیمی.

** کارشناس ارشد روانشناسی بالینی، عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی ارسنجان. ارسنجان، دانشگاه آزاد اسلامی.

*** کارشناس ارشد روانشناسی بالینی، تهران، خیابان طالقانی، کوچه جهان، پلاک ۱، انستیتو روانپزشکی تهران.

**** روانپزشک، عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران. تهران، خ طالقانی، کوچه جهان، پلاک ۱، انستیتو روانپزشکی تهران.

انستیتو روانپزشکی تهران.

***** دکتری تخصصی روانشناسی، عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران. تهران، خ طالقانی، کوچه

جهان، پلاک ۱، انستیتو روانپزشکی تهران.

است و از اهمیت زیادی برخوردار است. آزمونهای روانی از جمله رایج‌ترین ابزارهایی هستند که به تشخیص کمک مؤثری می‌نمایند.

یکی از جنبه‌های مهم آزمونها، مطابقت آنها با فرهنگ جامعه‌ای است که در آن به کار برده می‌شوند. از آنجا که رفتار انطباقی امری وابسته به فرهنگ است و بر اساس درخواستهای محیطی که فرد در آن زندگی می‌کند بهنجار و نابهنجار دانسته می‌شود و مفهوم آن در هر جامعه تغییر می‌کند، تهیه هنجارهای جداگانه و بررسی پایایی و روایی این آزمونها در فرهنگهای متفاوت ضروری به نظر می‌رسید.

منشاء پیدایش مقیاس رفتار انطباقی واینلند، فرم ساده مقیاس بلوغ اجتماعی واینلند بود که در سال ۱۹۳۵ توسط ادگار دال^(۱) تهیه شده بود (دال، ۱۹۳۵، ۱۹۶۵). این فرم که تقریباً ۶۰ سال پیش ساخته شده، به عنوان یک ابزار ارزیابی عملکرد سازگاری کاربرد بسیاری داشته است (دال، ۱۹۸۸). در ساخت چنین ابزاری دال بر این باور بود که در زندگی و شخصیت افراد، برخی از جنبه‌های غیر هوشی نیز وجود دارد که برای ارزیابی آنها نیاز به ابزار ویژه‌ای است که از نظر تکنیکی مانند آزمونهای هوشی باشند (همان جا). هر چند که مقیاس بلوغ اجتماعی واینلند و انطباق فرهنگی آن در سال ۱۳۵۲ در ایران توسط براهنی و اخوت صورت گرفته (براهنی و اخوت، ۱۳۵۷)، اما اهمیت رفتار انطباقی و ارزیابی آن، به ویژه کاربرد آن در سنجش و تشخیص عقب ماندگی ذهنی تا کنون جدی گرفته نشده است. زامیاد (۱۳۷۲) نیز به منظور هنجاریابی این آزمون بر روی گروهی از کودکان شهری و روستایی شهرستان کرمان پژوهشی را انجام داد، اما محدود بودن جمعیت مورد بررسی در پژوهش وی امکان تعمیم یافته‌ها را در سایر شهرستانها دشوار می‌نماید. همچنین از آنجا که در زمینه پایایی و روایی مقیاس سازگاری واینلند در ایران پژوهشهای اندکی انجام شده، نیاز به یک ابزار مناسب و سودمند که بتواند در جمعیت

ایرانی به کار گرفته شود احساس می‌شد. بنابراین پژوهش حاضر که با هدف هنجاریابی آخرین فرم این مقیاس انجام گرفته، هم از دید نظری و هم از نظر عملی از اهمیت فراوانی برخوردار است.

از نظر کاربردی مقیاس رفتار انطباقی واینلند در زمینه‌های گوناگون بالینی، آموزشی و پژوهشی کاربرد دارد. شاید اصلی‌ترین کاربرد بالینی مقیاس رفتار انطباقی واینلند این باشد که می‌توان آن را به عنوان یک ابزار اصلی، یا یک ابزار کمکی، در تشخیص به کار برد. دال باور داشت که ارزیابی تواناییهای افراد عقب مانده ذهنی بدون ارزیابی رفتار انطباقی کامل نمی‌باشد. انجمن عقب ماندگی ذهنی آمریکا^(۲) نیز بیان کرده است که همراه با هوش، پیش از طبقه بندی افراد به عنوان عقب مانده ذهنی، بایستی نقص در رفتار انطباقی آنها اثبات شود. انجمن عقب ماندگی ذهنی آمریکا و همچنین چهارمین راهنمای تشخیصی و آماری اختلالهای روانی (DSM-IV) عقب ماندگی ذهنی را به عنوان "عملکرد هوشی پایین‌تر از حد متوسط که منجر به (یا همراه با) اختلال در رفتار انطباقی شود و در دوره رشد یا به بیان دیگر پیش از ۱۸ سالگی، بروز کند تعریف می‌نماید (اسپارو^(۳)، باللا^(۴)، سی چتی^(۵)، ۱۹۸۴).

در چند بررسی به کمک مقیاس رفتار انطباقی واینلند به ارزیابی رفتار انطباقی کودکان عقب مانده پرداخته شده که نتایج آنها نشان دهنده سودمندی یک ابزار خوب استاندارد شده برای ارزیابی اصولی و تعیین نارساییهای اجتماعی این افراد می‌باشد (ولکمار^(۶)، ۱۹۸۷؛ کارپن تیری^(۷) و مورگان^(۸)، ۱۹۹۴؛ دیکنز^(۹)،

1-Edgar Doll

2-American Association on Mental Deficiency

3-Sparrow

4-Balla

5-Ciccetti

6-Volkmar

7-Carpentieri

8-Morgan

9-Dykens

هودپ^(۱)، ارت^(۲)، لکمن^(۳)، ۱۹۹۳؛ فریمن^(۴)، ریتوو^(۵)، یوکاتا^(۶)، چایلدرز^(۷) و پولارد^(۸)، ۱۹۸۸).

کاربرد این ابزار در برنامه‌های پژوهشی که هدف آنها تشخیص رشد یا عملکرد افراد بهنجار یا نابهنجار است به ویژه در بررسی‌های مربوط به معلولیتها، عقب ماندگیهای رشد، ارتباط میان فرزندان و پدر و مادرها نیز سودمند است.

در زمینه رفتار انطباقی تعریف‌های زیادی ارائه گردیده است. کتابچه راهنمای این مقیاس رفتار انطباقی را انجام فعالیت‌های روزمره‌ای می‌داند که برای کارآمدی و بسندگی فردی و اجتماعی به آنها نیاز است. در این کتابچه آمده است که در تعریف رفتار انطباقی همواره بایستی به سه جزء مهم توجه داشت: نخست آنکه، رفتار انطباقی امری وابسته به سن است و با افزایش سن شکل پیچیده‌تری به خود می‌گیرد. دوم آنکه، رفتار انطباقی بر پایه هنجارها و یا چشمداشت‌های دیگران و جنبه‌های فرهنگی تعیین می‌گردد و سوم آنکه، رفتار انطباقی بر اساس عملکرد فرد تعیین می‌شود و نه بر اساس توانایی وی (اسپارو و همکاران ۱۹۸۴). پس از اینکه انجمن عقب ماندگی ذهنی آمریکا تعریف تازه‌ای از عقب ماندگی ذهنی به دست داد، بیش از ۲۰۰ ابزار به قصد ارزیابی رفتار انطباقی ساخته شد که از مهمترین آنها می‌توان به مقیاس رفتار انطباقی انجمن عقب‌ماندگی ذهنی آمریکا، مقیاس کفایت اجتماعی کاین-لوین^(۹) و مقیاس رفتار انطباقی کودکان اشاره کرد. در حال حاضر تازه‌ترین مقیاس برای ارزیابی رفتار انطباقی، مقیاس رفتار انطباقی واینلند است. این مقیاس به وسیله اسپارو و همکاران (۱۹۸۴) ساخته شده، دارای ۳ فرم زمینه یابی، گسترده و آموزشگاهی است. این مقیاس در برگیرنده ۲۹۷ ماده می‌باشد و ارزیابی کلی از رفتار انطباقی به دست می‌دهد که برای تعیین شدت و ضعف رفتار انطباقی سودمند است.

این مقیاس در آمریکا بر روی نزدیک به ۴۸۰۰ نفر از افراد بهنجار و معلول مورد هنجاریابی قرار گرفته است.

تومبوکان^(۱۰) و نیتکو^(۱۱) (۱۹۹۲) در زمینه انطباق فرهنگی، روایی و پایایی این مقیاس پژوهشی را در کشور اندونزی انجام دادند که پایایی بالایی را در مقیاس الگوی رشد همانند آنچه که در ایالات متحده بدست آمده بود نشان داد.

فومبونه^(۱۲) و آشارد^(۱۳) (۱۹۹۳) در بررسی و انطباق مقیاس رفتار انطباقی در کشور فرانسه دریافتند که میانگین نمرات هنجار شده افراد فرانسوی با نمراتی که در نمونه هنجاریابی مقیاس واینلند در جمعیت آمریکایی محاسبه شده بود، قابل مقایسه است. همچنین نتایج این پژوهش نشان داد که کاربرد این مقیاس در جمعیت فرانسوی مناسب است و تفاوت‌های بین فرهنگی در آن ناچیز می‌باشد.

دلموس^(۱۴) (۱۹۸۹) با هدف به دست آوردن نمرات هنجار شده برای فرم زمینه یابی مقیاس واینلند در جمعیت استرالیایی نشان داد که نمرات کودکان استرالیایی پایین‌تر از نمرات نمونه هنجاریابی در جمعیت آمریکا است.

اسپارو و همکاران (۱۹۸۴) در تهیه هنجار برای فرم زمینه‌یابی مقیاس به بررسی پایایی و روایی این مقیاس نیز پرداختند. آنها برای محاسبه پایایی، ۳ روش تنصیف، بازآزمایی و پایایی ارزیابها و برای محاسبه روایی، ۳ شیوه روایی سازه، روایی محتوا و روایی ملاک مرجع را به کار بردند که همگی نتایج را در سطح رضایت بخشی گزارش نمودند. بنابراین باید گفت که این مقیاس را می‌توان به صورت گسترده در جمعیت‌های ویژه و بهنجار به کار برد (جدول ۱).

1-Hoddapp	2-Ort
3-Leckman	4-Freeman
5-Ritvo	6-Yokata
7-Childs	8-Pollard
9-Gain-Levine Competency Scale	
10-Tombokan	11-Nitko
12-Fombone	13-Achard
14-Delemos	

جدول ۱- قلمروها و زیر قلمروهای مقیاس رفتار انطباقی واینلند (فرم زمینه یابی)

قلمرو زیر قلمرو	محتوا
ارتباطی	
دریافتی	فرد چه چیزی را یاد گرفته است
بیانی	فرد چه چیزی را می گوید
نوشتاری	فرد چه چیزهایی را می خواند و می نویسد
مهارت های زندگی روزمره	
شخصی	فرد چگونه غذا می خورد، لباس می پوشد و بهداشت فردی را رعایت می کند
خانگی	فرد چگونه وظایف و امور خانگی را انجام می دهد
جمعی	فرد چگونه از وقت، پول، تلفن و مهارت های شغلی سود می برد.
اجتماعی شدن	
روابط بین فردی	تعامل فرد با دیگران چگونه است
بازی و اوقات فراغت	چگونه بازی می کند و یا از اوقات فراغت خود بهره می گیرد
مهارت های کنار آمدن	چگونه مسئولیت پذیری و حساسیت خود را به دیگران نشان می دهد
مهارت های حرکتی	
حرکات درشت	چگونه دست و پای خود برای حرکت و هماهنگی به کار می برد
حرکات ظریف	چگونه از دست و انگشتان خود برای جابجایی اشیاء استفاده می کند

روش

پژوهش حاضر از نوع پژوهش های آزمون سازی می باشد. این بررسی در چند مرحله انجام گرفته است. نخست ماده های مقیاس به فارسی ترجمه شد. پس از بررسی درستی، اعتبار ترجمه و ویراستاری آن در یک بررسی راهنما، ماده های مقیاس با یک نمونه ۷۵ نفری مورد بررسی قرار گرفت. پس از بررسی نتایج برای بررسی

روش نمونه گیری و محک دوباره ماده ها، در دومین بررسی راهنما ۳۲۰ آزمودنی مورد ارزیابی قرار گرفتند. با بررسی و از میان برداشتن مشکلات در بررسی راهنما، مرحله اصلی پژوهش آغاز شد.

نمونه مورد بررسی در این پژوهش شامل سه گروه نمونه هنجاریابی، پایایی و بررسی اعتبار می باشد. در گروه هنجاریابی ۱۶۵۰ آزمودنی با توجه به متغیرهای سن، جنس، مناطق جغرافیایی، محل سکونت (شهری - روستایی) و سطح تحصیلات پدر انتخاب گردیدند. این افراد در ۱۵ گروه سنی جای داده شدند.

این تقسیم بندی مطابق با گروه های سنی به کار برده شده در هنجاریابی مقیاس واینلند (اسپارو و همکاران، ۱۹۸۴) است. آزمودنی های پژوهش دوازده گروه ۱۰۰ نفری و ۳ گروه ۱۵۰ نفری بودند. از آنجا که بر پایه آمارهای جمعیتی کشور تفاوت میزان جمعیت میان مردان و زنان کمتر از ۱ درصد است، از این رو آزمودنی ها از هر دو جنس به یک اندازه در نظر گرفته شدند. از آنجا که هدف این پژوهش ارائه هنجارهایی بود که در سطح کشور کاربرد داشته باشد، بنابراین کوشش گردید که نمونه مورد بررسی از مناطق مختلف کشور گردآوری شود. برای تعیین نقاط مورد نظر دو ویژگی محرومیت اقتصادی - اجتماعی (برای تعیین این ویژگی دفترچه راهنمای کنکور سراسری دانشگاه های کشور سال تحصیلی ۷۵-۷۴ به کار برده شد) و عامل زبانی (داشتن یا نداشتن مشکل زبانی) در نظر گرفته شد. با توجه به این دو ویژگی استان های کشور به چهار منطقه تقسیم شدند. منطقه اول استان تهران، به دلیل جمعیت زیاد و گستردگی شهری و ترکیب ویژگی های دیگر مناطق در آن، جداگانه به عنوان یک منطقه قلمداد گردید. منطقه دوم شامل استان های نامحروم و بدون مشکل زبانی (استان های فارس و خراسان)، منطقه سوم استان های نامحروم با مشکل زبانی (استان زنجان) و منطقه چهارم استان های محروم (استان کهگیلویه و بویر احمد) بود. در هر استان نیز در شهر مرکزی آن پژوهش انجام شد. به جز

استان تهران (به علت گستردگی شهر تهران) در سایر مناطق افزون بر مرکز استان، از یک روستا نیز به عنوان منطقه روستایی نمونه گیری شد.

همچنین با توجه به نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن کشور درصد افراد شهری و روستایی استانهای یاد شده تعیین شد و سپس با توجه به نسبت تعیین شده برای هر کدام از آنها، نمونه پژوهش انتخاب گردید. در مجموع ۵۵ درصد افراد نمونه از شهر و ۴۵ درصد نیز از روستا انتخاب شدند. برای متغیر تحصیلات پدر، برای هر کدام از استانهای منتخب با توجه به نتایج طرح آماری بررسی مسائل کلی نیروی انسانی کشور (مرکز آمار ایران، ۱۳۶۱) درصد جمعیت غیر دانش آموز مرد بر حسب وضع سواد و میزان تحصیلات تعیین گردید. سپس با توجه به نسبت تعیین شده برای هر کدام از استانها، حجم نمونه تعیین شد. گفتنی است که برای پیشگیری از آلودگی متغیر ژنتیک، در نمونه گیری از هر خانواده تنها یک نفر مورد آزمون قرار گرفت.

اجرای مقیاس بر روی والدین یا مراقبین آزمودنیهایی که در گروههای سنی مورد نظر قرار داشتند صورت گرفت و در خصوص انتخاب نمونه مورد نظر به دو گونه در مناطق شهری و روستایی به شرح زیر عمل شد:

۱- برای آنکه جمعیت شهری شانس انتخاب شدن را در نمونه داشته باشند، هر شهر از لحاظ جغرافیایی به چند ناحیه تقسیم گردید. به این ترتیب که شهرهای بزرگ (تهران، مشهد، شیراز) به ۴ ناحیه جغرافیایی شمال، جنوب، شرق، غرب و شهرهای کوچک (زنجان و یاسوج) به ۲ ناحیه، شمال و جنوب تقسیم شدند. سپس مراکز بهداشتی هر ناحیه جغرافیایی در هر شهر مشخص گردید و از بین مراکز بهداشتی هر ناحیه به تصادف یک مرکز انتخاب و آنگاه ناحیه زیر پوشش آن مرکز مشخص شد و به طور تصادفی یک خیابان از میان خیابانهای اصلی آن ناحیه انتخاب گردید. برای اجرای آزمون از نخستین کوچه سمت راست آن خیابان مراجعه و نمونه ها گردآوری

گردید.

۲- در مناطق روستایی با مراجعه به پرونده های خانوارها در خانه های بهداشت روستایی، شماری از فرزندان پسر خانوار با توجه به سن آنها و متغیرهای انتخاب نمونه در نمونه گنجانیده شدند.

برای بررسی پایایی مقیاس با روش بازآزمایی ۱۷۰ نفر آزمودنی (سنین ۶ ماهگی تا ۱۹ سالگی) از نمونه هنجاریابی انتخاب و پس از دو هفته مورد آزمون مجدد قرار گرفتند. همچنین برای بررسی اعتبار مقیاس ۱۳۰ نفر کودک عقب مانده ذهنی (۵ سال تا ۱۸ سال و ۱۱ ماهگی) که دارای سطوح عقب ماندگی خفیف و متوسط بودند مورد ارزیابی قرار گرفتند و سپس نمرات آنان با یک گروه ۱۳۰ نفری از آزمودنیهای نمونه هنجاریابی که بصورت تصادفی انتخاب و از لحاظ سن و جنس همسازسازی شده بودند، مقایسه شد.

ابزار پژوهش در این بررسی فرم زمینه یابی مقیاس رفتار انطباقی واینلند است که به گفته اسپارو و همکاران (۱۹۸۴) نزدیکترین فرم به مقیاس رشد اجتماعی واینلند (دال، ۱۹۳۵، ۱۹۶۵) می باشد. این مقیاس دارای ۲۹۷ ماده و چهار قلمرو ارتباطی (دارای ۶۷ ماده)، مهارتهای زندگی روزمره (دارای ۹۲ ماده)، اجتماعی شدن (دارای ۶۶ ماده) و مهارتهای حرکتی (دارای ۳۶ ماده) است. همچنین یک قلمرو با عنوان رفتارهای ناسازگار (دارای ۳۶ ماده) نیز وجود دارد که اجرای آن اختیاری می باشد. هر کدام از قلمروهای مقیاس نیز خود دارای چند قلمرو فرعی (در مجموع ۱۱ قلمرو) می باشند.

در هنگام آماده سازی فرم فارسی ماده ها، ۲ ماده به دلیل مغایر بودن با ارزشهای فرهنگی ایران حذف شدند. در ۱۴ ماده نیز به دلیل تطابق فرهنگی تغییراتی داده شد. بسیاری از ماده های سنین پایین و به ویژه ماده های قلمرو حرکتی به علت اینکه بیشتر بر تواناییها و مهارتهای بدنی و حرکتی تأکید دارند هیچگونه تغییری در آنها صورت نگرفت. در بررسی راهنمای دوم، ماده های مقیاس از نظر

میزان دشواری نیز مورد توجه قرار گرفتند که در پایان این طرح مقدماتی با تعیین درصد پاسخگویی صحیح به ماده‌های مقیاس، ترتیب ارائه ماده‌ها نیز بررسی شد و فرم نهایی ماده‌ها برای انجام طرح نهایی پژوهش آماده گردید. اسپارو، و همکاران (۱۹۸۴) ضرایب پایایی بازآزمایی، پایایی تنصیف و پایایی ارزیابیها را برای این آزمون در سطح بسیار خوب گزارش کرده‌اند. آنان ضرایب پایایی بازآزمایی کل مقیاس را بین ۰/۸۰ تا ۰/۹۰، در قلمرو اجتماعی شدن بین ۰/۷۸ تا ۰/۹۴ و در قلمرو حرکتی بین ۰/۷۰ تا ۰/۹۵ گزارش کرده‌اند. همچنین ضرایب پایایی ارزیابیها برای قلمرو ارتباطی، زندگی روزمره، اجتماعی شدن، مهارت‌های حرکتی و رفتار انطباقی مرکب به ترتیب ۰/۷۵، ۰/۷۲، ۰/۶۲، ۰/۷۸ و ۰/۷۴ گزارش شده است.

اسپارو و همکاران (۱۹۸۴) در هنگام تهیه مقیاس سه روش اعتباریابی سازه، محتوایی و ملاکی را مورد نظر قرار دادند. در تمامی موارد اعتبار مقیاس را در سطح خوبی گزارش نمودند.

فرم زمینه یابی واینلند باید توسط یک روانشناس و یا متخصصان دیگر امور روانی که دارای آموزش ویژه و تجربه کافی در زمینه ارزیابی روانی و تفسیر آزمون هستند اجرا شود. فرد پاسخگو نیز باید فرد بزرگسالی باشد که با رفتارهای آزمودنی به خوبی آشنایی و شناخت داشته باشد. اگر فرد در خانه زندگی می‌کند پدر و مادر او معمولاً مناسبترین افرادی هستند که می‌توانند در مصاحبه شرکت کنند. اگر فرد در یک مؤسسه اقامتی زندگی می‌کند، مراقبی که فرد را بیشتر می‌شناسد و نسبت به او شناخت دارد، برای مصاحبه مناسب می‌باشد.

در هنگام اجرا و نمره گذاری در جایی که آزمودنی ۷ ماده پی در پی را نمره ۲ بگیرد، به عنوان پایه و در جایی که ۷ ماده پی در پی را نمره صفر بگیرد، به عنوان سقف و نقطه پایانی آزمون در نظر گرفته می‌شود. هر ماده دارای معیاری برای نمره گذاری می‌باشد که در هنگام نمره گذاری باید به

آن توجه داشت.

برای تحلیل آماری داده‌ها یک شیوه ابتکاری (آنگوف^(۱) و روبرتسون^(۲))، ۱۹۸۳ به کار برده شد.

برای تهیه نمرات هنجاری قلمروها نخست میانگین و انحراف معیار نمرات خام آزمودنیها در هر یک از قلمروهای مقیاس در گروههای سنی مختلف محاسبه شد. سپس به کمک فرمول تبدیل خطی، نمرات خام تبدیل خطی شدند. آنگاه با تهیه جدول توزیع کل نمونه هنجاریابی برای هر قلمرو، و محاسبه درصدهای تجمعی و ترسیم آنها بر روی کاغذ احتمال حسابی، رتبه‌های درصدی هموار شده مربوط به نمرات تبدیل به دست آمد. در مرحله بعد با توجه به رتبه‌های درصدی هموار شده، مقدار Z مربوطه از جدول منحنی نرمال بدست آمد. در ادامه با استفاده از فرمول $100Z + 15Z$ ، مقادیر Z بدست آمده به نمرات استاندارد تبدیل شدند و این نمرات با استفاده از کاغذ احتمال حسابی هموار گردیدند. جداول هنجار با استفاده از روش درون یابی در فاصله‌های ۲ ماه برای گروه سنی بدو تولد تا ۶ سالگی، فاصله‌های ۳ ماه برای گروه سنی ۶ تا ۹ سالگی و در فاصله‌های ۴ ماه برای گروه سنی ۹ تا ۱۹ سالگی تهیه گردید.

همچنین جدول هنجار رفتار انطباقی مرکب و معادلهای سنی نیز محاسبه شد. افزون بر این رتبه‌های درصدی و نمرات ۹ بخشی مطابق با نمرات استاندارد و سطوح انطباقی برای قلمروها و رفتار انطباقی مرکب نیز ارائه شده است. برای بررسی پایایی مقیاس از ضریب همبستگی پیرسون و برای بررسی اعتبار مقیاس نیز از آزمون t استفاده شد.

یافته‌ها

نمره‌های خام آزمودنیها در هر یک از گروههای سنی، به نمره‌های مشتق به شرح زیر تبدیل گردید:

۱- نمره‌های هنجاری در قلمروهای مقیاس و بخش مرکب

رفتار انطباقی بر اساس روش ابداعی آنگوف و رابرتسون معرفی گردید.

۲- سطوح انطباقی در مورد قلمروها و بخش مرکب رفتار انطباقی بر اساس تعداد و انحراف معیار.

۳- سطوح ناسازگار در مورد قلمرو رفتار ناسازگار بر اساس رتبه‌های درصدی.

۴- رتبه‌های درصدی و نمره‌های هنجاری ۹ گانه منطبق با نمره‌های هنجاری قلمروها و بخش مرکب رفتار انطباقی.

۵- معادله‌های سنی در مورد قلمروها، قلمروهای فرعی و بخش مرکب رفتار انطباقی.

برای بررسی پایایی داده‌های مقیاس در قلمروهای مقیاس و بخش مرکب رفتار انطباقی واینلند، همبستگی میان نمره‌های استاندارد هر یک از این قلمروها در دو بار اجرا با فاصله زمانی ۲ تا ۳ هفته، در مورد ۱۷۰ آزمودنی در سنین ۶ ماه تا ۱۸ سال و ۱۱ ماه محاسبه گردید.

ضریب‌های پایایی نمره‌های هنجاری در قلمرو ارتباطی از ۰/۸۱ تا ۰/۹۴ با میانگین ۰/۸۸، در قلمرو مهارت‌های زندگی روزمره از ۰/۷۹ تا ۰/۸۹ با میانگین ۰/۸۵، در قلمرو اجتماعی شدن از ۰/۸۰ تا ۰/۸۸ با میانگین ۰/۸۳، در قلمرو مهارت‌های حرکتی از ۰/۸۳ تا ۰/۹۲ با میانگین ۰/۸۶ و در بخش مرکب رفتار انطباقی از ۰/۸۴ تا ۰/۹۲ با میانگین ۰/۹۰ بوده است.

در قلمرو رفتار ناسازگار ضریب‌های پایایی نمره‌های خام در گروه سنی ۶ سال تا ۱۸ سال و ۱۱ ماه از ۰/۸۲ تا ۰/۹۰ با میانگین ۰/۸۶ بوده است.

برای ارزیابی روایی مقیاس واینلند روایی ساختار به دو شیوه مورد بررسی قرار گرفت:

الف) نتایج بررسی پیشرفتهای رشدی با توجه به میانگین نمره‌های خام که بوسیله ۱۵ گروه هنجاریابی در قلمروهای مختلف مقیاس واینلند به دست آمده بود در جدول ۲ نشان داده شده است. افزایش میانگین نمرات خام همراه با افزایش سن در قلمروهای رفتار انطباقی از یک سو و کاهش نمرات خام در قلمرو رفتار ناسازگار با افزایش سن

این فرضیه را که رفتار انطباقی و ناسازگار آنگونه که مقیاس واینلند اندازه‌گیری می‌کند وابسته به سن است را تأیید می‌نماید.

ب) مقایسه نمره‌های ۱۳۰ آزمونی عقب مانده ذهنی با ۱۳۰ آزمودنی بهنجار که از نظر سن و جنس با هم هم‌تا گردیده بودند مقایسه گردید. جدول ۳ میانگین، انحراف معیار، مقدار t مشاهده شده را در مورد نمره‌های دو گروه گزارش نموده است. همان گونه که جدول نشان می‌دهد نمره‌های آزمودنی‌های دو گروه در هر یک از قلمروهای واینلند تفاوت معنی‌دار دارند ($p < 0/01$).

بحث در یافته‌ها

در اجرای نخستین هدف پژوهش، ترجمه، تطبیق و تهیه فرم زمینه یابی مقیاس واینلند در ایران انجام شد و جدول نمره‌های هنجاری در قلمروهای مقیاس و بخش مرکب رفتار انطباقی تهیه گردید. گفتنی است که نمره‌های هنجاری رضایت‌بخش‌ترین نوع نمره‌های مشتق می‌باشند که در واحدهای انحراف معیاری، دامنه نمره‌های فرد نسبت به میانگین افراد هم‌سن وی را نشان می‌دهد. در این پژوهش نمره‌های هنجاری از ۵۵ تا ۱۴۵، از ۳ انحراف معیار زیر میانگین تا ۳ انحراف معیار بالای میانگین محاسبه و در فواصل سنی ۲، ۳ و ۴ ماه ارائه گردید.

سطوح انطباقی در مورد قلمروها و بخش مرکب رفتار انطباقی بر مبنای سطوح انطباقی گروسمن^(۱) (۱۹۸۳) تعیین گردید. این سطوح که در ۵ سطح ضعیف، نسبتاً ضعیف، مناسب، نسبتاً عالی و سطح انطباقی عالی طبقه‌بندی گردیده، برای توصیف نتایج واینلند و ارائه آن به والدین، معلمین و افرادی که با خصوصیات آماری نمرات مشتق آشنا نیستند، مناسب است.

افزون بر تعیین سطوح انطباقی در قلمروها و بخش مرکب رفتار انطباقی، سه سطح ناسازگار شامل ناچیز،

جدول ۲- میانگین نمره‌های خام قلمروهای اصلی رفتار انطباقی و بخش یک قلمرو ناسازگار فرم زمینه یابی واینلند در نمونه هنجاریابی

بخش یک رفتار ناسازگار	حرکتی	اجتماعی شدن	مهارتهای زندگی روزمره	ارتباطی	تعداد	گروه سنی
میانگین نمرات خام						
-	۱۲/۴۴	۲۱/۳۷	۷/۶۱	۱۲/۶۵	۱۰۰	تولد تا ۱۱ ماهگی
-	۲۶/۷۳	۴۰/۶۰	۲۱/۸۴	۳۰/۵۴	۱۰۰	یکسال تا یکسال و ۱۱ ماه
-	۴۱/۱	۴۲/۵۲	۴۱/۵۸	۵۰/۹۰	۱۰۰	۲سال تا ۲سال و ۱۱ ماه
-	۶۱/۲۸	۵۰/۸۵	۵۹/۷۶	۷۰/۱۶	۱۰۰	۳سال تا ۳سال و ۱۱ ماه
-	۶۵/۶۹	۶۰/۹۶	۷۹/۰۳	۷۴/۶۹	۱۰۰	۴سال تا ۴سال و ۱۱ ماه
-	۶۸/۰۷	۶۹/۲۰	۹۱/۲۹	۷۹/۷۷	۱۰۰	۵سال تا ۵سال و ۱۱ ماه
۸/۹	-	۸۱/۳۹	۱۰۸/۶	۹۵/۲۲	۱۰۰	۶سال تا ۶سال و ۱۱ ماه
۸/۶	-	۸۶/۴۵	۱۱۶/۹	۱۰۳/۹	۱۰۰	۷سال تا ۷سال و ۱۱ ماه
۸/۴	-	۸۸/۸۵	۱۲۶/۹	۱۰۶/۳	۱۰۰	۸سال تا ۸سال و ۱۱ ماه
۸/۱	-	۹۴/۹۱	۱۳۶/۴	۱۰۹/۹	۱۰۰	۹سال تا ۹سال و ۱۱ ماه
۷/۸	-	۱۰۲/۱	۱۴۰/۸	۱۱۷/۶	۱۰۰	۱۰سال تا ۱۰سال و ۱۱ ماه
۷/۵	-	۱۰۴/۳	۱۴۳/۸	۱۲۰/۱	۱۰۰	۱۱سال تا ۱۱سال و ۱۱ ماه
۶/۸	-	۱۱۱/۴	۱۴۷/۸	۱۲۱/۵	۱۵۰	۱۲سال تا ۱۳سال و ۱۱ ماه
۵/۴	-	۱۱۷/۳	۱۵۲/۷	۱۲۳/۶	۱۵۰	۱۴سال تا ۱۵سال و ۱۱ ماه
۳/۵	-	۱۲۱/۱	۱۶۳/۶	۱۲۶/۴	۱۵۰	۱۶سال تا ۱۸سال و ۱۱ ماه

بود بیانگر عملکرد متوسط اشخاص در یک سن تقویمی در نمونه هنجاریابی می‌باشد. بالا بودن ضریب‌های پایایی بازآزمایی در هر یک از گروه‌های سنی و قلمروهای رفتار انطباقی، بیانگر پایایی مطلوب و رضایتبخش مقیاس در ایران، همسو با یافته‌های سایر پژوهش‌ها از جمله اسپارو و همکاران (۱۹۸۴) و زامیاد (۱۳۷۲) است.

نتایج به دست آمده از بررسی روایی ساختار مقیاس واینلند بر پایه شیوه بررسی پیشرفتهای رشدی نمره‌ها در پژوهش حاضر، با نتایج ارائه شده توسط اسپارو و همکاران (۱۹۸۴) در بررسی روایی ساختار این مقیاس همخوانی دارد و بیانگر روایی پذیرفتنی مقیاس در ایران

متوسط و حائز اهمیت در قلمرو رفتار ناسازگار بر پایه رتبه‌های درصدی تعیین گردید. این سطوح، طبقات توصیفی هستند که فراوانی رفتار ناسازگار یک شخص را در مقایسه با افراد همسن خود در نمونه هنجاریابی نشان می‌دهند.

از اهداف دیگر این پژوهش، تعیین رتبه‌های درصدی و نمره‌های نه گانه بود که بر اساس ویژگیهای منحنی نرمال تعیین گردید. رتبه‌های درصدی در مفهوم بخشیدن به نمره‌های هنجاری کمک می‌کنند و نمره‌های هنجاری نه گانه از تعبیر و تفسیر بیش از حد تفاوت‌های کوچک میان نمره‌های هنجاری مانند ۹۶ و ۱۰۲ جلوگیری می‌کنند.

تعیین معادل‌های سنی که از اهداف دیگر این پژوهش

افتراقی مقیاس رشد اجتماعی واینلند در دو گروه عقب‌ماندگان ذهنی و کودکان بهنجار همسو است.

منابع

براهنی، محمد نقی؛ اخوت، ولی ا... (۱۳۵۷). مقیاس رشد اجتماعی واینلند. به ویراستاری ولی ا... اخوت و لقمان دانشمند. ارزشیابی شخصیت. تهران: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.

زامیاد، عباس (۱۳۷۲). هنجاریابی مقدماتی مقیاس رفتار انطباقی واینلند در جمعیت شهری و روستایی شهر کرمان. پایان نامه کارشناسی ارشد روانشناسی بالینی، انستیتو روانپزشکی تهران.

مرکز آمار ایران (۱۳۷۶). نتایج طرح آماری بررسی مسائل کلی نیروی انسانی در اشتغال. تهران: مرکز آمار ایران.

Angoff, W. H., & Robertson, G. J. (1983). *Procedures used in the standardization of the Kufman Assessment Battery for Children*. Circle Pines, MN: American Guidance Service.

Carpentieri, S. C., & Morgan, S. B. (1994). Brief report: A comparison of patterns of cognitive functioning of autistic and nonautistic retarded children in the Stanford-Binet. (4th ed.). *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 24, 215-223.

Delemos, M. M. (1989). The Vineland Adaptive Behavior Scales: standard score adjustments of Australian Children. *Psychological Test Bulltten*, 21, 3-15.

Doll, E. A. (1935). A genetic scale of social maturity. *The American Journal of Orthopsychiatry*, 5, 180-188.

Doll, E. A. (1965). *Vineland Social Maturity Scale*. Circle Pines, Mn: American Guidance Services.

جدول ۳- میانگین، انحراف معیار و نمره ۴ در قلمروهای رفتار انطباقی و بخش یک قلمرو رفتار ناسازگار در گروه بهنجار و گروه عقب مانده ذهنی

گروه سنی و قلمرو	گروه بهنجار		گروه عقب مانده ذهنی	
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
گروه سنی تولد تا ۵ سال و ۱ ماه (n=30)				
ارتباطی	۸۰/۴۵	۵/۱۰	۵۱/۴	۶/۹
مهارتهای زندگی روزمره	۹۲/۳۹	۵/۰۱	۴۳/۱۱	۸/۳
اجتماعی شدن حرکتی	۷۰/۷	۳/۹۱	۴۲/۶	۷/۲
۶ سال تا ۱۰ سال و ۱ ماه (n=50)				
ارتباطی	۱۰۴/۴	۱۰/۶	۷۵/۴۱	۱۳/۲
مهارتهای زندگی روزمره	۱۲۵/۸	۱۱	۹۸/۱۷	۱۲/۷
اجتماعی شدن	۹۵/۱	۱۰/۹	۶۶/۲	۱۴
۱۱ سال تا ۱۸ سال و ۱ ماه (n=50)				
ارتباطی	۱۲۱/۵	۸/۶	۹۶/۶۳	۱۲/۵۹
مهارتهای زندگی روزمره	۱۵۳/۱	۱۱/۰۹	۱۱۸/۴	۱۵/۸۲
اجتماعی شدن رفتار ناسازگار (بخش یک)	۱۱۴/۳	۷/۷۴	۸۶/۵۸	۱۱/۴۱
	۵/۸	۲/۷۶	۱۲/۰۸	۶/۳۸

می‌باشد. مقایسه نمره‌های دو گروه عقب مانده ذهنی و گروه بهنجار نشان می‌دهد که این مقیاس توانایی تمایزگذاری دو گروه را از یکدیگر دارد و بنابراین روایی افتراقی می‌تواند در تأیید روایی ساختار آن باشد. این یافته پژوهش حاضر با یافته‌های پژوهش زامیاد (۱۳۷۲) در زمینه توانایی

- Doll, E. A. (1988). Before the bigtime early history of the Training School of Vineland. *American Journal of Mental Retardation*, 93, 1-15..
- Dykens, E. M., Hoddapp, M. R., Ort, S.I., & Leckman, J. F. (1993). Adaptive behavior in males with X syndrome. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 23, 135-143.
- Fombonne, E., & Achard, S. (1993). The Vineland Adaptive Behavior Scale in a sample of normal French children: a research note. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 34, 1051-1058.
- Freeman, B. J., Ritvo, E. R., Yokata, A., Childs, J., & Pollard, J. (1988). WISC-R and Vineland Adaptive Behavior Scores in autistic children. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 27, 428-429.
- Sparrow, S. S., Balla, D. A., & Cicchetti, D. V. (1984). *Vineland Adaptive Behavior Scales survey form manual*. Circle Pines, MN: American Guidance Service.
- Tombokan, R. J., & Nitko, A. (1992). Cultural adjustment, and validation of a measure of adaptive behavior. *Research in Developmental Disabilities*, 13, 481-501.
- Volkmar, F. R. (1987). Social deficits in autism: An operational approach to using the VABS. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 26, 156-161.